

**БАГА НАСНЫ ХҮҮХДИЙГ ХҮЧИНДЭХ ГЭМТ ХЭРГИЙГ ГАДААДЫН ЗАРИМ
УЛСЫН ЭРҮҮГИЙН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИД ХУУЛЬЧИЛСАН БАЙДАЛ,
ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА**

Б.Батбаяр

Хууль зүйн магистр, цагдаагийн дэслэгч

Товч агуулга. Бэлгийн эрх чөлөө, бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, ялангуяа бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэргийг гадаадын зарим улсын эрүүгийн хууль тогтоомжид хуульчилсан байдалд харьцуулсан судалгаа хийж, санал-зөвлөмж боловсруулсан.

Түлхүүр үг. Бага насны хүүхэд, хүчиндэх гэмт хэрэг, Эрүүгийн хууль, эрүүгийн хууль тогтоомж, харьцуулалт.

Бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэргээс хүүхдийг хамгаалах, эрүүгийн эрх зүйн зохицуулалтын талаар гадаадын зарим улсын эрүүгийн хууль тогтоомжийг харьцуулан судлах нь тухайн төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох, хууль зүйн хариуцлага хүлээлгэх, үндэсний хууль тогтоомжийг илүү боловсронгуй болгоход ач холбогдолтой. Судлаачийн зүгээс Орос, Казакстан, Герман, Франц, Дани зэрэг улсын Эрүүгийн хуульд бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэргийг хуульчилсан байдлыг харьцуулан судалж онцлог, ялгаатай талыг нээн харуулахыг зорьсон болно.

1.Оросын Холбооны Улсын Эрүүгийн хуулийн 131 дүгээр зүйлд Хүчиндэх гэмт хэргийг насанд хүрээгүй буюу 15-18 насны хүүхдийн эсрэг үйлдсэн бол хүндрүүлэх, хэрэв 14 насанд хүрээгүй хүүхдийг хүчиндсэн, урьд нь насанд хүрээгүй этгээдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдэж шийтгүүлсэн этгээд бол тус тус онц хүндрүүлэхээр заасан. Тухайлбал,

- Хүчиндэх, өөрөөр хэлбэл хохирогч болон бусад этгээдэд хүч хэрэглэн, хүч хэрэглэхээр заналхийлэх буюу хохирогчийн биеэ хамгаалах чадваргүй байдлыг ашиглан хурьцал үйлдсэн бол 3-6 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.
- Хүчиндэх үйлдлийг:
 - а.Зохион байгуулалттай бүлэг, урьдчилан тохиролцсон бүлэг этгээд, бүлэглэн үйлдсэн;
 - б. Алахаар буюу эрүүл мэндэд хүнд гэмтэл учруулахаар заналхийлж, мөн хохирогч буюу бусад этгээдтэй онц хэрцгийгээр харьцаж үйлдсэн;
 - в.Хохирогчид бэлгийн замын өвчин халдаасан бол эрх чөлөөг 2 жил хүртэл хязгаарлах буюу хязгаарлахгүйгээр 4-10 жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.
- Хүчиндэх гэмт хэргийг:
 - а.Насанд хүрээгүй хүүхдийг;
 - б.Хохирогчийн бие махбодид болгоомжгүйгээр хүнд хохирол учруулсан, бэлгийн замын халдварт өвчин халдаах буюу бусад хүнд үр дагаварт хүргэсэн бол 2 жил хүртэл эрх чөлөөг хязгаарлаж, 20 жил хүртэл тодорхой албан тушаал буюу тодорхой үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглох буюу хориглохгүйгээр 8-10 жил хүртэл хорих ял шийтгэнэ¹⁴³ гэж заасан.

ОХУ-ын Эрүүгийн хуульд 16 нас хүрээгүй этгээдтэй хурьцах болон бэлгийн шинжтэй үйлдэлд хийх гэмт хэргийн үйлдлийг анх удаа үйлдсэн этгээд хохирогчтой гэр бүл болсон бол нийгмийн хор аюул арилсан гэж үзвэл шүүх ял шийтгэхээс чөлөөлж болно гэж хуульчилсан нь бусад улсын хуулиас шинэлэг талтай байна.

Тус 2 улсын Эрүүгийн хуульд харьцуулалт хийхэд хүүхдийн эсрэг гэмт хэргийн шинжийг заасан, бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинжийг

¹⁴³ (в ред. Федерального закона от 27.12.2009 N 377-ФЗ),

тодорхойлсон байдал зэрэг зохицуулалтын арга, хууль зүйн техникийн арга хэрэгсэл, ашигласан байдал нь агуулга, үзэл санааны хувьд адил болохыг харуулж байна.

Ялын санкцын тухайд хоёр улсын Эрүүгийн хуульд зөвхөн бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэргийн /12.1.4/, /131.36/ ялыг харьцуулж үзвэл манай улсын ялын бодлого чанга байгаа нь дэвшилтэд алхам болж өгсөн.

2.Бүгд Найрамдах Казакстан Улсын Эрүүгийн хуулийн 120 дугаар зүйлд хүчиндэх, өөрөөр хэлбэл хохирогч буюу бусад этгээдэд хүч хэрэглэн, хүч хэрэглэхээр заналхийлэх буюу хохирогчийн тусламж авах чадваргүй байдлыг ашиглан хурьцал үйлдсэн бол 3-5 жил хүртэлх хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

121.3.а.насанд хүрээгүй хүүхдийн эсрэг үйлдсэн;

б.хохирогчийн бие махбодид болгоомжгүйгээр хүнд хохирол учруулсан, бэлгийн замын халдварт өвчин халдаах буюу бусад хүнд үр дагаварт хүргэсэн бол 2 жил хүртэл эрх чөлөөг хязгаарлах, 20 жил хүртэл тодорхой албан тушаал буюу тодорхой үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглох буюу хориглохгүйгээр 8-15 жил хүртэл хорих ял шийтгэнэ.

Мөн хуулийн 124 дүгээр зүйл бага насны хүүхдийг садарлах асуудлыг дараах байдлаар хуульчилсан. Үүнд:

1.Бага насны хүүхдийг санаатайгаар хүч хэрэглэхгүйгээр садарласан бол 7-10 жил тодорхой албан тушаал үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглож 5-10 хорих ял шийтгэнэ.

2.Энэхүү үйлдлийг эцэг эх, сурган хүмүүжүүлэгч эсхүл Казакстан Улсын хууль тогтоомжоор түүнийг хүмүүжүүлэх үүрэг хүлээсэн бусад этгээд үйлдсэн бол тодорхой албан тушаал үйл ажиллагаа эрхлэх эрхийг бүх насаар нь хасаж, 7-10 жил хорих ял шийтгэнэ гэж тус тус заасан байна.¹⁴⁴

Казакстан Улсын Эрүүгийн хуульд хүчиндэх гэмт хэргийн субъект нь зөвхөн эрэгтэй хүн, Монгол Улсад хүчиндэх болон бэлгийн шинжтэй хүч хэрэглэсэн үйлдлийн гэмт хэргийн субъект нь эрэгтэй, эмэгтэй аль нь ч байхаар хуульчилж өгсөн нь шинэлэг байна.

Гэмт хэргийн субъектын хувьд Монгол Улс болон Казакстан улс нь эрүүгийн хариуцлага хүлээх чадварыг 14 наснаас эхлэн тооцсон нь нийтлэг тал болж байна.

Казакстан Улсын Эрүүгийн хуульд уг гэмт хэргийн зүйлчлэлийг системчилэн хуульчилсан нь хууль хэрэгжүүлэгчид илүү ойлгомжтой хэрэгжүүлэхэд хялбар болсон байна. Харин манай улсын тухайд бэлгийн шинжтэй хүч хэрэглэсэн үйлдлийг багцлан хүчиндэх гэмт хэрэгт тооцсон нь хуулийг хэрэгжүүлэхэд сөрөг талтай. Энэ төрлийн гэмт хэргийн /12.1.4/ хуулийн бодлогод зохих өөрчлөлт хийх, боловсронгуй болгох шаардлагатай болохыг харуулж байна.

3. ХБНГУ-ын Эрүүгийн хуульд хүүхэдтэй бэлгийн харьцаанд орох (176), ноцтой байдлаар бэлгийн харьцаанд орох (176а), Хүүхдийг үхэлд хүргэх бэлгийн аюултай үйлдэл (176б), Бага насны хүүхэдтэй бэлгийн үйлдэлд хамтрах (180) зэргийг бие даасан зүйл болгон хуульчилсан төдийгүй харгалзан дэмжиж, асран хамгаалж байгаа этгээдийн эсрэг үйлдсэн бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэргийг бие даасан гэмт хэрэгт тооцож зүйлчилсэн байна. Мөн хуулийн (174) зүйлд зааснаар асран хамгаалуулсан буюу (хүмүүжүүлэх, боловсрол олгуулахаар) итгэн хариуцуулсан арван зургаан нас хүрээгүй этгээдийн эсрэг, эсхүл өөрийн цусан төрлийн (төрсөн) буюу үрчилж авсан 18 нас хүрээгүй хүүхэд буюу асран хамгаалуулагчтай хурьцал үйлдсэн, тийм үйлдлийг өөртэй нь хийхийг зөвшөөрсөн бол ял шийтгэхээр хуульчилсан байна.

ХБНГУ 2016 онд Эрүүгийн хуулийн 184 дүгээр зүйлд: “Бэлгийн албадлага”, “садар самуун үйлдэл” зэрэг нэр томъёоны зэрэгцээ “бэлгийн дарамт” гэсэн ойлголт, нэр томъёог шинээр бий болгосон. Мөн 176 дугаар зүйл хүүхэдтэй бэлгийн үйлдэл хийх, хэн нэгэн 14 нас хүрээгүй этгээдтэй бэлгийн үйлдэл хийсэн буюу түүнд өөртэйгөө хийх боломж бүрдүүлсэн бол 6 сараас 10 жил хүртэлх хугацаагаар,

¹⁴⁴ Казакстан улсын эрүүгийн хуулийн 120 дугаар зүйл, 2007 он

харгалзан /хөнгөрүүлэх/ үзэх тохиолдолд 5 жил хүртэл хорих буюу мөнгөөр торгох ял шийтгэнэ гэж заажээ.¹⁴⁵

ХБНГУ нь эрх зүйн сонгодог тогтолцоотой улсын хувьд бэлгийн дарамт учруулахыг шинээр хуульчилж байхад Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд заасан бэлгийн дарамт учруулах буюу хохирогчид ажил, албан тушаал, нэр төр, эд хөрөнгө, сэтгэл санааны бусад байдлаар хохирол учруулах үр дагавар бүхий тэвчишгүй орчин үүсгэж бэлгийн харьцаанд орох сэдлээ үг хэлээр, биеэр, өөр хэлбэрээр илэрхийлсэн, эсвэл бэлгийн харьцаанд орохыг шаардсан үйлдлийг 2017 оны 5 дугаар сарын 11-ний өдрийн хуулиар хүчингүй болгосон. Ялангуяа энэ гэмт хэргийг хүүхдийн эсрэг үйлдсэн бол хүндрүүлэхээр заасныг гэмт хэргээс хассан нь эмгэнэлтэй. Үүнийг дахин хуульчлах шаардлагатай гэж судлаач миний хувьд үзэж байна. Мөн Эрүүгийн хуульд нь оногдуулах хорих ялыг тодорхойлохдоо хорих ялын доод хэмжээг тогтоож түүнээс дээш хэдэн жил нэмэгдүүлэн яллах боломжийг шүүхэд олгосон нь нэн чухал ач холбогдолтой гэж үзлээ.

ХБНГУ нь хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэргийг тусгайлан авч хэд хэдэн зүйлд тусгасан нь бусад улсын хувьд хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эрүүгийн эрх зүйн хамгаалалтын сонгодог жишээ болж байна. Мөн ХБНГУ нь Монгол Улсын адил хүчиндэх гэмт хэргийн субъектыг эрэгтэй, эмэгтэй хэн ч байхаар хуульчилсан нь нийтлэг байна.

Тус улсын Эрүүгийн хуульд бага насны хүүхдийг хүчиндэхээр завдсан бол шийтгэлтэй гэж заасан заалтыг Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд нэвтрүүлэх шаардлагатай гэж судлаачийн зүгээс дүгнэж байна.

4.Франц Улсын Эрүүгийн хуульд “Хүч хэрэглэх, албадах, айлган сүрдүүлэх буюу хууран мэхлэх замаар үйлдэх бэлгийн нэвтрэлт (222-23)”-ийг хүчиндэх гэмт хэрэг гэж тодорхойлсон байна. (Бэлгийн нэвтрэлт гэдгийг бэлэг эрхтнээр буюу бэлэг эрхтэнд нэвтрэх гэж ойлгоно.) 16 насанд хүрээгүй хүүхдийн эсрэг үйлдсэн бол хүндрүүлэхээр зааж 20 жилийн ял шийтгэнэ.

Мөн хуулийн 222-24 зүйлд:

1. Хэрэв гэмтэл учруулсан буюу архаг өвчин тусгасан
2. Хэрэв 16 насанд хүрээгүй хүүхдийн эсрэг үйлдсэн
3. Биеэ хамгаалах чадваргүй байдлыг далимдуулан зориуд санаатайгаар үйлдсэн
4. Цусан төрлийн этгээд үйлдсэн
5. Эрх мэдлээ урвуулан ашиглаж үйлдсэн
6. Хэд хэдэн этгээд хамтран үйлдсэн
7. Зэвсэг хэрэглэж айлган сүрдүүлж үйлдсэн тохиолдолд хүндрүүлэх

нөхцөлөөр 20 жил ял шийтгэнэ.¹⁴⁶

Гэмт хэргийн нийтлэг субъектын хувьд Монгол Улс, ХБНГУ, ОХУ, Казакстан, Япон, Солонгос Улсад эрүүгийн хариуцлага хүлээх насыг 14 наснаас эхлэн тооцсон бол Франц Улс 13 нас хүрсэн хүн хүчиндэх гэмт хэргийн субъект болохоор хуульчилсан байна. Бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэрэгт оногдуулах ялын санкц өндөр байгаагийн зэрэгцээ энэ гэмт хэрэгтэй чанга, хатуу аргаар тэмцдэг хуулийн зохицуулалт нь ололттой. Тус улсын Эрүүгийн хуулийг судалж өөрийн орны онцлогт тохируулан боловсронгуй болгох боломжтой гэж үзлээ.

Тус улс нь хууль ёсны буюу өөрийн төрсөн, жам ёсны буюу ясан төрлийн төрөл садангаас өргөж авсан хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл үйлдсэн бол онц хүндрүүлэхээр зааж хуульчилсанаараа ялгаатай байна.

5.Дани Улсын Эрүүгийн хуульд 15 нас хүрээгүй хүүхэдтэй бэлгийн харьцаанд орсон бол ял шийтгэнэ. Хэрэв хүүхэд 12 нас хүрээгүй буюу гэмт этгээд албадах, айлган сүрдүүлэх замаар бэлгийн харьцаанд ороход хүргэсэн бол хүндрүүлэхээр гяндан хорих ялыг 10 жил хүртэл нэмэгдүүлэхээр заажээ. /Бүлэг 24 бэлгэсийн гэмт хэргийн 222, 223 дугаар зүйл/

¹⁴⁵ Gesetz zur Änderung des stragesetzbuches-Verbesserung des Schutzes der sexuellen Selbstbestimmung. Drucksache 463/16 02.09.2016

¹⁴⁶ (в редакции закона № 98-468 от 17 июня 1998г)

Дээрх улсуудын Эрүүгийн хуульд хохирогчийг өөрөөр тодорхойлжээ. Гадаадын зарим улсад бэлгийн эрх чөлөө нь хүүхдийн хувьд 16-18 насанд хүлээн зөвшөөрөгдөх боловч бэлгийн халдашгүй эрх 16 нас хүртэл хохирогчийн хүсэл зоригоос үл хамааран эрүүгийн эрх зүйн хамгаалалтад байдаг байна. Харин Дани Улсад бэлгийн эрх чөлөөг 15 наснаас хүлээн зөвшөөрсөн бусад улсаас ялгаатай байна.

Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд хохирогчийг 14 насанд хүрсэн эсхүл 16 насанд хүрээгүй болохыг мэдэх боломжтой байсан, эсхүл мэдсээр байж бэлгийн харьцаанд орсон тохиолдолд Эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр хуульчилсан бол харин Дани Улсын хуульд гэмт этгээд тухайн этгээдийн эрүүл мэндийн байдал, насыг мэдээгүй, хайхрамжгүй хандсан бол уг үйлдлийг санаатай бус гэж үзэж шийтгэлийг тэр хэмжээгээр багасгаж оногдуулна гэж заасан нь объектын андуурлыг харгалзан ялыг хөнгөрүүлэн авч үзснийг дээрх харьцуулалт, судалгаанд үндэслэн үзвэл гэмт этгээдэд оногдуулах ялыг хөнгөрүүлэх нь энэ гэмт хэргийг үйлдсэн этгээдийг ял завшихаар байна гэж судлаачийн зүгээс дүгнэж байна.¹⁴⁷

Эдгээр улсын Эрүүгийн хуулийг хуульчилсан байдлаас харахад хүчиндэх гэмт хэргийн объектив тал нь

1. Хүч хэрэглэх
2. Хүч хэрэглэхээр заналхийлэх /айлган сүрдүүлэх/
3. Хохирогчийн биеэ хамгаалах чадваргүй байдлыг далимдуулах
4. Хурьцал үйлдсэн буюу бэлгийн харьцаанд орсон үйлдэл гэж томъёолсон нь

нийтлэг байна.

Дээрх улсуудын гэмт хэргийн субъектын хувьд авч үзвэл Орос, Казакстан улс хүчиндэх гэмт хэргийн субъектыг зөвхөн эрэгтэй хүн, Герман, Дани, Франц, Монгол Улс хүчиндэх гэмт хэргийн субъектыг эрэгтэй, эмэгтэй аль ч хүйсийн хүн байхаар хуульчилсан байна.

Ихэнх улсад бэлгийн албадлага буюу бэлгийг дарамтыг бие даасан бүрэлдэхүүн болгон хуульчилсан байхад манай улсын хувьд бэлгийн дарамт учруулах гэмт хэргийг хүчингүй болгосон. Энэ гэмт хэргийг хүүхдийн эсрэг үйлдсэн бол хүндрүүлэхээр заасныг хүчингүй болгосон нь ухралт болсон нь анхаарал татаж байна.

Монгол Улсын болон гадаадын зарим улсын Эрүүгийн хуульд хүчиндэх, бага насны хүүхдийн бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэгт оногдуулах ялын хэмжээг харьцуулан үзвэл:¹⁴⁸ *Хүснэгт №1*

№	Монгол Улс	ОХУ	ХБНГУ	БНКУ	Франц Улс	Дани Улс
Хүчиндэх	Үндсэн				15 жил	
	Хүндрүүлэх	1-5 жил		15 жил хүртэл	20 жил	
	Онц хүндрүүлэх	5-12 жил	8-10 жил	10-15 жил	30 жил	
	Тусгай	12-20 бүх насаар	12-20 жил		Бүх насаар	
Бэлгийн шинжтэй хүч хэрэглэсэн үйлдэл	Үндсэн	6 сараас 2 жил			5 жил	
	Хүндрүүлэх	2-8 жил		8-15 жил	7 жил	

¹⁴⁷ Дани Улсын Эрүүгийн хууль, 1999 он

¹⁴⁸ Хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг, шалтгаан, нөлөөлж буй хүчин зүйлс УБ, 2019 он

	Онц хүндрүүлэх	5-12 жил	8-15 жил		10-15 жил	10 жил	
	Тусгай	12-20 жил			15-20, бүх насаар		
Бэлгийн албадлага буюу бэлгийн дарамт	Үндсэн					1 жил	
	Хүндрүүлэх		5 жил хүртэл				
16 насанд хүрээгүй хүнтэй бэлгийн харьцаанд орох	Үндсэн	6 сараас 1 жил	4 жил хүртэл	1 жил	5 жил хүртэл		4 жил хүртэл
	Хүндрүүлэх	6 сараас 3 жил	6 жил хүртэл	6 сараас 10 жил	7-10 жил		6 жил хүртэл
	Онц хүндрүүлэх		8-15 жил	5-с доошгүй жил	10-15 жил		10 жил хүртэл
	Тусгай		12-20 жил бүх насаар	10-с дээш, насаар нь			

Гадаадын зарим улсын энэ төрлийн гэмт хэргийн харьцуулсан судалгаанаас үзэхэд Эрүүгийн хуульд бага насны хүүхдийн бэлгийн халдашгүй байдлын эсрэг үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож ялтай болгосон байдал нь зарим улс нь үндэсний эрх зүйн тогтолцоо, ёс заншил, амьдралын хэвшил, нийгэм эдийн засаг, соёлын түвшин зэргээс хамаарч өөрийн гэсэн онцлогтой байна.

Дүгнэлт

Харьцуулан судалсан улсуудын Эрүүгийн хуульд хүчиндэх, бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэргийг бие даасан гэмт хэрэг болгон авч үзэх нийтлэг хандлага байна. Тухайлбал, ОХУ, Бүгд Найрамдах Казакстан зэрэг улсад нарийвчлан хуульчилж өгсөн нь хуулийг хэрэгжүүлэхэд илүү ойлгомжтой, тодорхой байна. Харин ХБНГУ нь бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэргийг тусгайлан хэд хэдэн зүйл болгон хуульчилсан нь бусад улсын хувьд эрүүгийн эрх зүйн хамгаалалтын сонгодог жишээ болсон байна.

Монгол Улсын хувьд зөвхөн бэлгийн харьцаанд орсон эсэхээр хязгаарлалгүй бэлгийн харьцааны шинжтэй хүч хэрэглэсэн бусад үйлдлийг хүчиндэх гэмт хэрэгт тооцдог болсон, хохирогчийн бэлгийн халдашгүй байдлыг хүйсийн ялгамжгүйгээр Эрүүгийн хуулиар хамгаалсан зэрэг нь олон улсын жишигт нийцэж байна.

Хүүхдийн бэлгийн хүчирхийллийн эсрэг үйлдлийг гэмт хэрэгт тооцож, эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэхээр заасан байдлыг харьцуулан судлахад БНСУ, ХБНГУ-ын Эрүүгийн хуульд оногдуулах хорих ялыг тодорхойлохдоо хорих ялын доод хэмжээг тогтоож, түүнээс дээш хэдэн жил нэмэгдүүлэн яллах боломжийг шүүхэд олгосон нь сонирхол татаж байна.

Харьцуулан судалсан ихэнх улсын Эрүүгийн хуульд бэлгийн харилцааны шинжтэй хүч хэрэглэсэн үйлдлийг бие даасан гэмт хэрэг болгон хуульчилсан байдлыг Монгол Улсын Эрүүгийн хуульд тусгах шаардлагатай байна.

Санал

- Бага насны хүүхдийг хүчиндэх гэмт хэргийг Эрүүгийн хуульд бие даасан гэмт хэрэг болгон хуульчилж, ялын бодлогыг чангатгах;
- Бэлгийн хүчирхийллийн хохирогчид учирсан шууд ба шууд бус хохирол буюу хохирогчийн сэтгэл санааны хохирлыг үнэлж барагдуулах аргачлалыг бусад улсын туршлагаас судалж, бий болгох;
- Гадаадын зарим улсын жишгээр бэлгийн эрх чөлөө, халдашгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг үйлдэж, ял эдлээд суллагдсан этгээдийг хохирогчдод дахин халдахаас сэргийлж цахим хяналтын төхөөрөмжийн тусламжтайгаар хяналтад байлгах, хүүхэдтэй харьцах зарим ажил гүйцэтгэхийг хязгаарлах, хориглох албадлагын арга хэмжээ авахаар хуульчлах;
- Энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогч хүүхдийг эцэг эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн дэргэд байцаахад хохирогч айж эмээх, үнэн зөв мэдүүлэхгүй байх тохиолдлоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор бага насны хүүхдийг мөрдөх, нотлох ажиллагаанд сэтгэл зүйч, нийгмийн ажилтан, мөрдөн байцаагч, шинжээч нараас бүрдсэн мэргэшсэн багийг ажиллуулах чиглэлээр холбогдох хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах.

Ном зүй

1. Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц. НҮБ 1989
2. Эрүүгийн хууль. 2002, 2015
3. Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль. 2017
4. Дэлхий дахины гэмт хэргийн загвар хууль. НҮБ., 2001
5. Карбоне Ж.И Юридическая социология. М.1986
6. “Хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийллийн гэмт хэргийг шүүхээр шийдвэрлэсэн байдалд хийсэн дүн шинжилгээ” судалгааны тайлан. Хөгжлийн академи ТББ. УБ., 2017
7. Бага насны хүүхдийг алах болон хүчиндэх гэмт хэрэгт ял оногдуулж буй байдалд хийсэн дүн шинжилгээ. Дотоод хэргийн их сургууль, Нээлттэй нийгэм форум. УБ., 2019